

УДК 342.922:347.793.1

В. Л. Кішлян*здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук
Науково-дослідного інституту публічного права***АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КАПІТАНА МОРСЬКОГО СУДНА**

Актуальність теми. Адміністративна відповідальність є наслідком вчинення адміністративних правопорушень, які є досить поширеним суспільно-шкідливим явищем. Адміністративні правопорушення можуть здійснюватися в різних середовищах, зокрема, і на морському судні.

Однак значна частина цих правопорушень є невиявленими у зв'язку із складностями у їх нормативному визначенні та механізмі застосування заходів адміністративної відповідальності за їх вчинення, що потребує законодавчої деталізації складів таких правопорушень; проблемними є також питання визначення підстав адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень на морському транспорті [9, с. 40-43].

Огляд останніх досліджень. Питанням регулювання діяльності капітана морського судна займалися такі вчені як А. Асеев, В. Байрак, Л. Давиденко, Ю. Ефіменко, О. Каєнко, Е. Крістева, Н. Орлова, І. Підпала та інші.

Однак, враховуючи розвиток міжнародних торгово-морських відносин, адміністративна відповідальність капітана морського судна є безумовно актуальною та своєчасно проблематикою.

Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження нормативно-правової бази національного законодавства та норм міжнародного морського права, визначити особливості адміністративної відповідальності капітана морського судна.

Виклад основних положень. Для початку варто визначитись з поняттям «адміністративна відповідальність». Професор В. Авер'янов розкриває адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, що являє собою сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [1, с. 247].

Як вважає А. Комзюк, адміністративна відповідальність – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [8, с. 41]. В свою чергу, Т. Коломоець вказує, що адміністративна відпові-

дальність – це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (насамперед адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку» [7, с. 14].

Науковець Р. Заяць визначає, що адміністративна відповідальність – це особливий вид юридичної відповідальності, що має публічний державно-обов'язковий характер та полягає в застосуванні органами адміністративної юрисдикції до осіб, що вчинили адміністративне правопорушення адміністративних стягнень у порядку, встановленому нормами адміністративного права [4, с. 20].

Досить ґрунтовно Ю. Левенець переконує, що під адміністративною відповідальністю слід розуміти один із видів юридичної відповідальності, яка за рахунок адміністративних норм регулює специфічні адміністративно-деліктні правовідносини в різних сферах публічно-приватного, суспільного життя, що складаються з приводу вчинення деліктотздатною особою передбаченого нормами законодавства адміністративного делікту (проступку), із застосуванням до правопорушника особливої санкції правової норми. Ця санкція виражається у формі адміністративного стягнення з метою виховання правопорушника чи/або попередження вчинення нових адміністративних деліктів (проступків), а також надання реальної можливості державі в особі уповноважених органів реалізовувати завдання Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо охорони прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ та організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного й неухильного дотримання положень Конституції і норм законів України, поваги до прав, честі й гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків та відповідальності перед суспільством [10, с. 62].

Найбільш актуальним у аналізованій сфері є поняття, запропоноване В. Байрак, який вважає, що адміністративна відповідальність у сфері

управління морським та річковим транспортом – це застосування до фізичних та юридичних осіб, які вчинили діяння, що мають ознаки адміністративного правопорушення в галузях перевезень морським та річковим транспортом, державного примусу у виді мір адміністративних стягнень, які несуть для цих осіб обтяжливі наслідки психологічного, морального, матеріального, правообмежувального чи іншого характеру, і накладаються уповноваженими на те юрисдикційними органами чи їх посадовими особами, на підставах та у порядку, встановлених нормами адміністративного права [2, с. 74-79].

Таким чином, адміністративна відповідальності в сфері управління морським судном – це застосування до особи, на підставі та в межах адміністративно-правових норм, адміністративних стягнень в разі вчинення цією особою адміністративного правопорушення щодо посягання на порядок управління морським судном, порушення правил перевезень морським судном та вчинення інших протиправних та винних діянь, які мають суспільно-негативні наслідки на управління морським судном.

Капітан морського судна може бути притягнутий до адміністративної відповідальності, так і, як суб'єкт управління, може накладати адміністративну відповідальність. Від імені органів морського і річкового транспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення капітан морського судна має право: за адміністративні правопорушення, передбачені статтею 114, частиною другою статті 133, статтею 115, статтями 116, 116-1, 116-2, 117, 118, частиною третьою статті 129, частинами п'ятою і шостою статті 130, частиною першою статті 120, частиною першою статті 134 та абзацом десятим статті 135, статтею 136 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6].

Далі необхідно розрити адміністративну відповідальність, до якої може бути притягнутий капітан морського судна. Варто вказати, що процесуальною підставою адміністративної відповідальності за правопорушення на морському транспорті є наявність постанови у справі про адміністративне правопорушення чи прирівняного до неї документа компетентного органу державної влади чи його посадової особи про визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення та накладення адміністративного стягнення [9, с. 40-43].

Органи морського і річкового транспорту розглядать справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення правил по охороні порядку і безпеки руху на морському транспорті, правил користування засобами морського транспорту, правил по охороні порядку і безпеки руху на річковому транспорті і маломірних суднах, правил

випуску судна в плавання або допуск до керування судном осіб, які не мають відповідного документа, правил, що забезпечують безпеку експлуатації суден на внутрішніх водних шляхах, правил реєстрації торговельних суден, правил користування річковими і маломірними суднами, правил утримання баз (споруд) для стоянки маломірних суден, правил пожежної безпеки на морському і річковому транспорті, допуск до керування річковим або маломірним судном осіб, які перебувають у стані сп'яніння, передачу керування судном особі, яка перебуває у стані сп'яніння, керування річковими або маломірними суднами судноводіями у стані сп'яніння, у тому числі вчинене особами, які не мають права керування плавучими засобами, ухилення від проходження огляду на стан сп'яніння, порушення правил перевезення небезпечних речовин або предметів на морському і річковому транспорті, перевезення ручної кладі понад установлені норми на морському і річковому транспорті, безквитковий проїзд на суднах водного транспорту, порушення правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на морському і річковому транспорті, невиконання законних вимог посадових осіб органів морського і річкового транспорту (статті 114, 115, 116, 116-1, 116-2, 116-3, 117, 118, частина перша статті 120, частина третя статті 129, частини п'ята і шоста статті 130, частина друга статті 133, частина перша статті 134, абзац десятий статті 135, статті 136 і 188-15 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [6]. За всі вищевикладені статті може бути притягнуто капітана морського судна.

Від імені органів морського транспорту розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення на капітана морського судна мають право керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті, та його заступники, керівник територіального органу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті, та його заступники [6].

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури і який реалізує державну політику у сферах морського та річкового транспорту, торговельного мореплавства, судноплавства на внутрішніх водних шляхах, навігаційно-гідрографічного забезпечення мореплавства, а також у сфері безпеки на морському та річковому транспорті (крім сфери безпеки мореплавства суден флоту рибної промисловості) є Державна служба морського та річкового транспорту України (Морська адміністрація) [13].

Окрім того, капітана морського судна, відповідно до КУпАП можна притягнути до адміністративної відповідальності порушення правил охорони водних ресурсів (стаття 59); порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (стаття 59-1); невиконання обов'язків по реєстрації в судових документах операцій з шкідливими речовинами і сумішами (стаття 62) [6].

Також варто вказати про відповідальність, що передбачена Кодексом торговельного мореплавства України. Так, прямо можливість застосування відповідальності на капітана морського судна передбачають наступні статті: капітан судна зобов'язаний надати допомогу людям, які зазнали лиха в морі (стаття 59 Кодексу торговельного мореплавства України). Капітан кожного із суден, що зіткнулися, зобов'язаний після зіткнення, наскільки він може зробити це без серйозної загрози для своїх пасажирів, екіпажу і судна, подати допомогу іншому судну, його пасажирам і екіпажу (стаття 60 Кодексу торговельного мореплавства України). За невиконання цих обов'язків капітан несе відповідальність згідно з чинним законодавством України. За незаконне утримання в окремому приміщенні або інше перевищення повноважень щодо підтримання порядку на судні капітан несе відповідальність згідно з чинним законодавством України (стаття 65 Кодексу торговельного мореплавства України) [5].

Окремим рядком встановлена адміністративна відповідальність капітана судна за неправильну інформацію про судно та прохід без лоцмана. Так, відповідно до статті 102 Кодексу торговельного мореплавства України за надання недостовірної інформації, у тому числі за допомогою технічних судових засобів, щодо даних про судно, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах морського і річкового транспорту, а також за прохід без дозволу служби регулювання руху або без лоцмана в зоні обов'язкового лоцманського проведення капітан судна зобов'язаний сплатити штраф у розмірі двократної ставки лоцманського збору незалежно від встановленої чинним законодавством України відповідальності за наслідки, що можуть виникнути через ці дії [5].

Таким чином, Кодексом України про адміністративні правопорушення визначено перелік, підстави та умови притягнення капітана морського судна до адміністративної відповідальності за неналежне управління морським судном, крім

того, чинним законодавством встановлюється відповідальність капітана за порушення правил охорони водних ресурсів.

Окрім Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кодексу торговельного мореплавства України, капітана морського судна можна притягнути до адміністративної відповідальності відповідно до Водного кодексу України [3], Митного кодексу України [11], Законів України «Про морські порти України» від 17 травня 2012 року № 4709-VI [16], «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР [14], «Про транспорт» 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР [17] та інших нормативних актів.

Крім того, капітан несе відповідальність не лише за національним, а також і за міжнародним морським законодавством за виконання своїх обов'язків згідно з морською практикою та нормативними документами. Існує цілий ряд міжнародних кодексів, Міжнародні правила попередження зіткнення суден у морі 1972 року, Міжнародна конвенція з охорони людського життя в морі 1974 року, міжнародні правила перевезення різноманітних вантажів, резолюції Міжнародної морської організації тощо, невиконання яких неминуче веде до застосування правових та професійних санкцій до судоводіїв – капітанів [12, с. 94-102].

Таким чином, однією з основних характеристик адміністративної відповідальності капітана морського судна є подвійна юридична природа, а саме, адміністративна відповідальність, до якої капітан морського судна, як уповноважений орган, притягує винних осіб за вчинення правопорушень щодо посягання на порядок управління морського судна і не виконання чи неналежне виконання законних вимог капітана та адміністративна відповідальність, до якої центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері безпеки на морському та річковому транспорті може притягнути капітана морського судна за неналежне управління морським судном.

Отже, адміністративна відповідальність капітана морського судна має подвійну юридичну природу: адміністративна відповідальність осіб, підпорядкованих капітану морського судна за невиконання або неналежне виконання його законних вимог під час здійснення морського рейсу та адміністративна відповідальність, до якої притягується капітан морського судна, відповідно до вимог адміністративного та міжнародного морського права за неналежне управління морським судном.

Література

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
2. Байрак В. В. Поняття адміністративної відповідальності у сфері управління морським та річковим транспортом та її функції. *Право.ua*. 2017. № 3. С. 74-79.
3. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Заяць Р. Я. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 17-20.
5. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №№ 47, 48, 49, 50, 51, 52. Ст. 349.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Коломоець Т. О., Пирожкова Ю. В., Газенко О. О. та ін.. Адміністративне судочинство: підруч. Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний ун-т» Міністерства освіти і науки України. Київ; Запоріжжя: Істина, 2009. 344 с.
8. Комзюк А. Т., Гуменюк В. А., Джагупов Г. В. та ін. Адміністративна відповідальність в Україні: навч. посібник. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 99 с.
9. Кукшинова О. О. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення на морському транспорті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 44(2). С. 40-43.
10. Левенець Ю. О. Поняття адміністративної відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2012. Вип. 3. С. 54-62.
11. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
12. Орлова Н. До питання про правовий статус капітана судна. *Юрист України*. 2014. № 4. С. 94-102.
13. Положення про Державну службу морського та річкового транспорту України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2017 р. № 1095. *Верховна Рада України*: офіційний веб-сайт. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2017-%D0%BF/conv>
14. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 21. Ст. 152.
15. Про затвердження Положення про капітана морського порту та службу капітана морського порту: наказ Міністерства інфраструктури України від 27.03.2013 № 190. *Верховна Рада України*: офіційний веб-сайт. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-13>
16. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 № 4709-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 7. Ст. 65.

17. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 № 232/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.

Анотація

Кишлян В. Л. Адміністративна відповідальність капітана морського судна. – Стаття.

У статті визначено, що адміністративна відповідальність капітана морського судна має подвійну юридичну природу: адміністративна відповідальність осіб, підпорядкованих капітану морського судна за не виконання або неналежне виконання його законних вимог під час здійснення морського рейсу та адміністративна відповідальність, до якої притягується капітан морського судна, відповідно до вимог адміністративного та міжнародного морського права за неналежне управління морським судном.

Ключові слова: адміністративно-правовий статус, відповідальність, гарантії адміністративного захисту, держава, капітан морського судна, міжнародне законодавство, національне законодавство, повноваження, управління судном.

Аннотация

Кишлян В. Л. Административная ответственность капитана морского судна. – Статья.

В статье определено, что административная ответственность капитана морского судна имеет двойную юридическую природу: административная ответственность лиц, подчиненных капитану морского судна за невыполнение или ненадлежащее выполнение его законных требований при осуществлении морского рейса и административная ответственность, к которой привлекается капитан морского судна, в соответствии с требованиями административного и международного морского права за ненадлежащее управление морским судном.

Ключевые слова: административно-правовой статус, ответственность, гарантии административной защиты, государство, капитан морского судна, международное законодательство, национальное законодательство, полномочия, управление судном.

Summary

Kishlyan V. L. Administrative responsibility of the captain of a sea vessel. – Article.

The article establishes that the administrative responsibility of the master of a seagoing ship is of a dual legal nature: the administrative responsibility of persons subordinate to the master of a seagoing vessel for not fulfilling or improperly fulfilling its legal requirements during the operation of a seagoing voyage and the administrative liability to which the master of a seagoing vessel is brought, in accordance with the requirements of an administrative and international maritime vessel rights for mismanagement of a ship.

Key words: administrative and legal status, responsibility, guarantees of administrative protection, the state, the captain of a seagoing vessel, international law, national legislation, powers, management of the vessel.